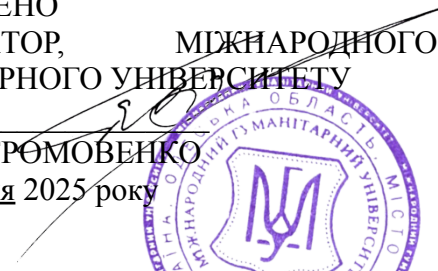

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РОЗГЛЯНУТО ТА СХВАЛЕНО
НА ЗАСІДАННІ ВЧЕНОЇ РАДИ
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
Протокол № 8 від «25» березня 2025 року
Введено в дію наказом Міжнародного
гуманітарного університету
№ 378а від 25 березня 2025 року
Голова Вченої Ради
 академік Сергій КІВАЛОВ

ЗАТВЕРДЖЕНО
РЕКТОР, МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
професор
Костянтин ГРОМОВЕНКО
«25» березня 2025 року

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО (фахового) ВИПРОБУВАННЯ
для вступників (в тому числі іноземних) на навчання для здобуття
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузь знань – С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні
відносини
спеціальність – С4 Психологія
на основі
першого бакалаврського або
другого магістерського рівня вищої освіти

РОЗРОБЛЕНО
Факультетом
схвалено на засіданні кафедри
протокол №8 від 20 березня 2025 року

Одеса - 2025

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В Міжнародному гуманітарному університеті (надалі – Університеті) забезпечується змістовна підготовка майбутніх фахівців-психологів відповідно до освітніх програм, схвалених і затверджених вченою радою Університету.

Програму вступного фахового випробування для вступників на навчання за другим (магістерським) рівнем вищої освіти із вказаного фаху розроблено з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України, відповідно програми предметного тесту з педагогіки та психології єдиного фахового вступного випробування, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 01 квітня 2024 р. № 426, програми предметного тесту з педагогіки та соціології єдиного фахового вступного випробування, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 11 лютого 2022 р. № 156 та згідно з Правилами прийому на навчання до Університету 2025 р.

Мета фахового вступного випробування – визначити рівень знань за напрямками професійної діяльності психолога та формування контингенту здобувачів, найбільш здібних до успішного опанування дисциплін освітньо-професійної програми за спеціальністю 053 «Психологія».

Програма містить вимоги щодо рівня сформованості компетентностей вступника, зміст навчального матеріалу, що виноситься на вступне випробування, перелік питань, критерії оцінювання відповідей, рекомендовану джерельну базу.

Вступники, які обрали спеціальність 053 «Психологія», можуть вибрати предметний тест із психології та соціології або з педагогіки та психології.

На вступне фахове випробування виносяться питання у формі тестових завдань з навчальних дисциплін:

1. «Педагогіка» і «Психологія»;
2. «Психологія» і «Соціологія»,

знання яких необхідні для опанування змісту магістерської програми за спеціальністю 053 «Психологія».

Питання до вступного фахового випробування охоплюють низку наукових дисциплін: загальну психологію та історію психології, історію педагогіки, історію соціології, загальну педагогіку, загальну соціологію.

Вступні випробування проводяться відповідно до розкладу, складеного приймальною комісією Міжнародного гуманітарного університету.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Кожен екзаменаційний білет містить 50 тестових завдань, які формуються з загального переліку питань. Кожне тестове завдання передбачає 4 варіанти відповідей, лише один з яких є правильним.

Тестування проходить письмово у присутності членів комісії (не менше двох третин від її затвердженого складу). Тривалість тестування не може перевищувати 90 хвилин.

Після закінчення часу, відведеного на складання тестування, проводиться оцінювання за такими критеріями:

- один бал надається за правильну відповідь;
- нуль балів – за неправильну відповідь.

Загалом за розв'язування тестових завдань вступник може набрати 50 тестових бали (максимальна кількість балів за розв'язання 50 тестових завдань). Конкурсний бал вираховується за таблицею відповідності тестових балів конкурсному балу. Вступник має право брати участь у конкурсі якщо набирає від 100 до 200 балів і втрачає його, якщо набирає менше ніж 100 балів.

Таблиця 1

Таблиця відповідності тестових балів конкурсному балу

Тестовий бал	Конкурсний бал	Тестовий бал	Конкурсний бал
0-9	не складено	30	150
10	100	31	152,5
11	102,5	32	155
12	105	33	157,5
13	107,5	34	160
14	110	35	162,5
15	112,5	36	165
16	115	37	167,5
17	117,5	38	170
18	120	39	172,5
19	122,5	40	175
20	125	41	177,5
21	127,5	42	180
22	130	43	182,5
23	132,5	44	185
24	135	45	187,5
25	137,5	46	190
26	140	47	192,5
27	142,5	48	195
28	145	49	197,5
29	147,5	50	200

Результати фахового вступного випробування оцінюються за національною шкалою та шкалою ECTS відповідно до таблиці 2.

Таблиця 2

Критерії оцінювання результатів фахового вступного випробування

Кількість правильних відповідей	200-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
0-9	0-90	незадовільно	1-59
10-25	100-137,5	задовільно	60-73
26-41	140-177,5	добре	74-89
42-50	180-200	відмінно	90-100

ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

1.1. Педагогіка та психологія у структурі сучасних наук

Педагогіка в системі наук про людину. Об'єкт, предмет, функції та завдання педагогіки. Предмет, об'єкт і основні категорії педагогіки. Педагогіка – наука про виховання людини (Ю. К. Бабанський, М. Д. Ярмаченко та ін.); про виховання, навчання й освіту (А. М. Алексюк, С. Ф. Збандуто та ін.). Предмет педагогіки школи – виховання як цілеспрямований, творчий процес формування суб'єкт-суб'єктних моральноестетичних відносин дорослих і дітей, учителів і учнів (А. М. Бойко). Об'єкт педагогіки – життєдіяльність дитини.

Об'єкт, предмет психології. Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології. Загальна характеристика психології як науки. Розуміння психіки в світлі теорії відображення. Властивості психічного відображення. Функції психіки: сигнальна, регулятивна, орієнтування, комунікативна, творча. Основні види психічних явищ. Психічні процеси, їх види. Психічні властивості. Психічні стани. Психічні утворення. Виникнення психічного відображення як результат еволюції матерії. Чутливість. Проблема локалізації психіки в природі. Об'єктивний критерій психіки в природі.

Основні категорії педагогіки: освіта, навчання, виховання, формування, розвиток, самоосвіта, самовиховання, саморозвиток. Основні категорії педагогіки – виховання, навчання, освіта, самовиховання, самоосвіта, перевиховання, розвиток, формування. Роль діяльності, відносин і спілкування в педагогічному процесі. Зв'язок педагогіки з історією матеріальної й духовної культури, її зумовленість соціально-історичними обставинами. Основні підходи до проблеми виникнення виховання. Сучасне розуміння виховання як особистісно-соціального феномена. Значення дослідження історичних форм культурно-освітньої діяльності людства. Вплив етносоціальних процесів на розвиток педагогіки. Основні періоди розвитку світової педагогічної думки.

Основні категорії психології: психіка, свідомість, особистість, діяльність, спілкування, образ. Поняття про психіку та її функції. Рефлекторна природа психіки. Психіка та свідомість. Розвиток психіки і свідомості в еволюції тварин і становлення людини. Основні форми прояву психіки людини та їх взаємозв'язок. Відмінність психіки тварин і людини. Психіка і мозок. Психіка і свідомість. Свідомість та її структура. Самосвідомість як компонент цілісної свідомості. Свідоме й несвідоме в

психічній діяльності людини. Поняття про несвідоме. Загальне поняття про особистість. Структура особистості. Поняття про діяльність. Мета і мотиви діяльності. Структура діяльності. Умови діяльності. Основні різновиди діяльності, їх розвиток у людини. Поняття про спілкування. Структура спілкування та його компоненти (за Г. М. Андрєєвою). Функції спілкування (за Б. Ф. Ломовим). Класифікація видів спілкування, їх характеристика. Засоби спілкування.

Структура та основні галузі педагогіки. Система педагогічних наук. Зв'язок педагогіки з іншими науками. Педагогіка – багатогалузева наука. Теорія та історія педагогіки (загальна педагогіка, історія педагогіки, педагогіка школи, дошкільна педагогіка, порівняльна педагогіка, основи педагогічної майстерності, професійна педагогіка, педагогіка вищої школи). Методика викладання (за галузями наук). Спеціальна педагогіка. Педологія.

Структура та основні галузі психології. Фундаментальна та прикладна психологія. Етапи історичного розвитку психології: міфологічний, філософський, науковий (за В. А. Роменцем). Психологія як наука і практика, її задачі та місце в системі наук. «Трикутник наук» Б. М. Кедрова. Галузі психології. Психологія і технічний прогрес. Співвідношення життєвської та наукової психології: основні форми співпраці.

1.2. Загальні закономірності розвитку і соціалізації особистості

Процес розвитку особистості. Біологічні (вродженість, спадковість) та соціальні (соціалізація, середовище, діяльність та виховання) чинники та закони психічного розвитку особистості. Поняття про особистість як системну якість людини. Підходи С. Д. Максименка, В. О. Моляка, І. Д. Пасічника, М. В. Савчина до розуміння поняття особистості. Соціальна природа особистісних властивостей людини. Соціальна ситуація розвитку, соціальний статус, соціальна роль і соціальна позиція особистості. Активність особистості та її джерела. Спрямованість особистості та її компоненти. Соціально-психологічна структура особистості. Соціальні статуси: поняття та види (офіційний і неофіційний, приписаний і здобутий). Соціальні ролі: поняття та види (активні й пасивні, явні й латентні). Соціальна позиція особистості.

Співвідношення понять «людина», «особа», «індивід», «особистість» та «індивідуальність». Поняття про людину як систему, яка характеризується множинністю властивостей, що забезпечують єдність біологічного і соціального. Індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність як макрохарактеристики людини. Статеві-вікові та індивідуально-типові (конституціональні, нейродинамічні і білатеральні) властивості людини. Психодинамічні властивості індивіда: темперамент, здібності. Функції індивідних властивостей в розвитку людини. Біологічна зрілість як результат

розвитку людини як індивіда. Властивості людини як суб'єкта. Їх прояви в діяльності людини і міра їх продуктивності. Психічна зрілість як результат розвитку людини як суб'єкта. Психологічна характеристика індивідуальності людини. Індивідуальність як прояв властивостей людини як індивіда, суб'єкта і особистості, як вияв єдності всіх рівнів організації людини.

Характеристика особистості учня як суб'єкта освітнього процесу. Учень – ключовий суб'єкт освітнього процесу. Особистісні риси учня – рівень мотивації (внутрішня і зовнішня), здатність до саморегуляції і контролю над власним навчанням, інтелектуальні здібності, соціальні навички, особистісна стійкість.

Вікова періодизація психічного розвитку особистості (за Е. Еріксоном). Вікові та індивідуально-типологічні особливості розвитку особистості та їх урахування в освітньому процесі. Проблема здійснення вікової періодизації психічного розвитку. Одиниці поділу онтогенезу: епоха, період, фаза. Критерії вікової періодизації психічного розвитку людини. Рушійні сили психічного розвитку особистості. Провідна діяльність та її динаміка в онтогенезі. Психічні новоутворення як прогресивні надбання психіки. Види психічних новоутворень. Вісім стадій життєвого шляху особистості за Е. Еріксоном. Поняття «групової ідентичності» та «егоїдентичності». «Групова ідентичність» як результат включення дитини в певну соціальну групу. «Егоїдентичність» як відчуття цілісного власного «Я», його стійкості. Поняття про кризи та сенситивні періоди психічного розвитку людини. Перелік вікових криз психічного розвитку. Ознаки вікових криз у дітей і дорослих.

Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості. Мотивація навчальної діяльності. Основні характеристики мотиваційної сфери людини: широта, гнучкість, ієрархізованість. Поняття мотиву поведінки. Структура мотиву. Ієрархія мотивів за А. Маслоу. Види мотивів. Різні тлумачення мотивації. Мотивація зовнішньо організована та внутрішньо організована. Характеристики особистості, спричинені цими двома видами мотивації: навіюваність, конформність, негативізм, азартність. Мотивація, джерелом якої виступає власне процес. Інструментальна мотивація. Мотивація, спричинена зовнішньою концепцією Я. Мотивація, спричинена внутрішньою концепцією Я. Мотивація інтерналізації мети. Мотивація досягнення і уникнення. Особливості прояву мотивів афіліації і влади. Агресія і мотив агресивності.

Гра, навчання, праця як види діяльності. Діяльність учня в освітньому процесі та її види. Сутність та характеристика навчальної діяльності школяра. Гра – відтворення дійсності в умовній формі за допомогою специфічних засобів; формування під час спілкування моральних почуттів, емпатії, оцінних ставлень до оточуючих; розвиток здатності до

самооцінки. Навчальна діяльність. Навчально-професійна діяльність. Колективна, індивідуальна, фронтальна, групова робота учня.

Закономірності психічного розвитку та принципи навчання і виховання. Основні етапи формування мотиваційної сфери у дітей. Поняття психічного розвитку як процес незворотних, спрямованих і закономірних змін. Типи розвитку (за Л. С. Виготським): преформований і неформований. Поняття «дозрівання», «зростання» і «формування психіки». Основні форми психічного розвитку (філогенез і онтогенез). Основні закономірності психічного розвитку: гетерохронність, нерівномірність, нестійкість, сенситивність, кумулятивність, дивергентність/конвергентність, культурно-історичний характер розвитку. Принципи навчання і виховання як основні механізми соціалізації та розвитку особистості учня.

Соціалізація особистості: сутність, етапи (первинна, вторинна), механізми (адаптація, інтеграція). Суб'єкти (сім'я, формальні та неформальні групи однолітків) і агенти (освіта, традиційні ЗМІ: та нові медіа: Інтернет, соціальні мережі) соціалізації. Поняття ресоціалізації. Соціалізація – процес засвоєння особистістю зразків поведінки групи і суспільства, цінностей, норм, установок; це процес формування особистості, її життєвої позиції на основі впливу на людину системи навчання і виховання, включаючи сім'ю, ЗМІ, літературу, мистецтво. Первинна соціалізація – стосується безпосереднього оточення людини та найбільш інтенсивна в першій половині життя; переважно представлена сферою міжособистісних відносин. Вторинна соціалізація – сфера соціальних відносин; безпосередньо чи опосередковано на становлення особистості впливають соціальні інститути, зокрема ЗМІ, керівники установ, викладачі ЗВО, подружжя, політичні інститути тощо; роль вторинної соціалізації значна на пізніх етапах життя. Адаптація – один з механізмів соціалізації, що дозволяє особистості активно включатися в різні структурні елементи соціального середовища шляхом стандартизації повторюваних ситуацій, що дає можливість особистості успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення. Інтеграція – процес взаємодії та включення людини в соціальне середовище, який сприяє її адаптації до нього і формуванню соціальної ідентичності; включає в себе культурну, економічну, політичну та інші сфери життя. Роль суб'єктів і агентів у соціалізації. Теорія соціалізації І. Гоффмана. Ресоціалізація – наступний етап засвоєння нового (нові цінності, норми, ролі, правила поведінки, традиції, звичаї).

Цінності та ціннісні орієнтації особистості. Життєві перспективи. Цілі життя. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сутність та риси. Цінності як джерело сенсів, що визначають рівень значущості для особистості явищ дійсності. Ознаки цінностей. Аксиологія як наука про цінності життя і культури. Поняття ціннісних орієнтацій особистості в тлумаченнях різних вчених. Функції ціннісних орієнтацій.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

2.1. Педагогічна та психологічна думка XVII – початок XX ст.

Педагогічна теорія Я. А. Коменського. Концепція людини Я. А. Коменського; людина як вища цінність культури. «Велика дидактика». Використання досвіду братських шкіл України, Білорусії, Чехії, здобутків народної системи виховання. Пансофія Я. А. Коменського. Принцип природовідповідності у вихованні. Обґрунтування об'єктивних законів виховання і навчання. Демократична ідея загальної освіти. Ідея материнської школи. Ідея навчання дітей рідною мовою. Мета, зміст, методика виховного процесу. Зміст і методи навчання. Організація процесу навчання. Підручники.

Проблеми розвитку особистості у педагогічній спадщині Г. Сковороди. Дидактичні погляди Г. Сковороди. Г. Сковорода про роль літератури в шкільному навчанні. Зміст освіти у філософській концепції Г. Сковороди «Три світи». Принципи доступності, послідовності і ґрунтовності навчання у педагогічній творчості Г. Сковороди.

Кордоцентризм у психолого-педагогічних поглядах П. Юркевича. Кордоцентризм у поглядах П. Юркевича – відображення пріоритету виховання над навчанням. Основна мета шкільної освіти – розвиток характеру, моральних якостей, емоційно-вольової сфери дитини. Виховання дітей з урахуванням індивідуальних особливостей, розвиток у них патріотизму, громадянських якостей та культури міжособистісних відносин. Головна роль у вихованні дітей належить учителю, який має бути не тільки знавцем своєї предметної області, а й моральним авторитетом для учнів.

«Вільне виховання» в педагогічній системі М. Монтесорі. Основні принципи «вільного виховання» у системі М. Монтесорі: самостійність і відповідальність; саморегуляція; вільний вибір діяльності; середовище, сприятливе для самовиховання; індивідуалізація. Основна ідея полягає в тому, що вільне виховання сприяє розвитку внутрішньої мотивації та пізнавальної активності дітей, що робить їх більш успішними і задоволеними в навчанні.

М. Грушевський про українську мову й українську школу. Роль М. С. Грушевського у розбудові національної школи. Концепція вселюдського значення національних традицій. «Про українську мову і українську школу». Збірка «Про українську мову і українську школу». Роботи М. Грушевського, які висвітлюють стан української освіти та мови та їх значення для розвитку української нації: «Шкільна мова», «Законопроект про учення українською мовою», «Українське письменство», «Не порозумнійшали», «Не дозволяти!», «Колишня освіта і теперішня темнота», «Шкільна справа в Галичині», «За український університет», «Промовили», «За слова і букви», «Великдень»,

«Російська Академія Наук про українську мову», «Мова українська і руська», «Мова панська і мужицька», «Розуміють», «Инородці».

Антропоцентризм як провідна ідея творчості К. Ушинського. Ідея народності виховання – центральна ідея педагогічної системи К. Ушинського. Висвітлення ідей народності виховання у працях «Про народність у громадському вихованні», «Три елементи школи», «Про моральний елемент у суспільному вихованні», «Питання про народні школи», «Недільні школи», «Про користь педагогічної літератури». Зв'язок народного і громадського виховання у поглядах К. Ушинського. Спрямованість ідеї народності виховання проти впливу на вітчизняну школу освітніх систем західноєвропейських країн. Народність виховання і виховне і освітнє значення рідної мови («Рідне слово»). Концепція педагогічної антропології та її представлення в головному творі К. Ушинського «Людина як предмет виховання». Проблеми професійної підготовки вчителя в педагогічній спадщині К. Ушинського. Праці «Проект учительської семінарії», «Три елементи школи», «Педагогічна подорож по Швейцарії», «Думка колезького радника К. Ушинського про проект реорганізації Гатчинського інституту». Усвідомлення високої ролі вчителя в житті суспільства, великої ваги особистісного фактору у педагогічній діяльності. Важливість спеціальної педагогічної і методичної підготовки вчителя. Обґрунтування К. Ушинським пріоритетного значення морального виховання у педагогічній діяльності вчителя. Визначення мети і засобів морального виховання.

О. Лазурський: вчення про нахили та обдарованість особистості. Основоположні ідеї теорії особистості О. Ф. Лазурського. Принцип активного пристосування особистості. Ендопсихічні та екзопсихічні прояви особистості. Ендопсихіка як внутрішня взаємозалежність психічних елементів і функцій. Екзопсихіка як ставлення особистості до зовнішніх об'єктів і до середовища. Ознаки адаптивної активності особистості: багатство особистості, сила, яскравість, інтенсивність окремих психічних проявів особистості, свідомість та ідейність психічних проявів, координація психічних елементів. Типи особистостей відповідно до різних психічних рівнів: чисті, комбіновані, спотворені та перехідні. Поняття обдарованості за О. Лазурським. Рівні обдарованості, як можливість пристосування і взаємодії із навколишнім середовищем.

Психологія як наука про безпосередній досвід: В. Вундт. Психологія як наука про свідомість або про безпосередній досвід суб'єкта. Складові безпосередньо досвіду суб'єкта за В. Вундтом (відчуття, почуття, активація). Принципи психічної причинності (принцип творчого синтезу елементів свідомості; принцип психічних відносин; принцип розмаїття або контрасту; принцип гетерогенності цілей). Вчення про зв'язки між елементами. Перцепція і апперцепція як змістові рівні свідомості.

Г. Еббінгауз: закони пам'яті. Крива забування Г. Еббінгауза. Асоціативна теорія пам'яті Г. Еббінгауза. Теорія «чистої» пам'яті – запам'ятовування, на яке не впливають процеси мислення. Методи експериментального дослідження пам'яті (метод відтворення завченого матеріалу через рівні проміжки часу; метод зберігаючого навчання; метод антиципації (передбачення)). «Магічний закон 7 ± 2 ». Ефект країв. Ефект повторення. Ефект надмірного запам'ятовування.

Полікультурність – головний принцип педагогічної позиції М. Драгоманова. Поєднання національних скарбів і загальнолюдських цінностей у працях з українознавства. Полікультурність у педагогічній позиції М. Драгоманова: повага до всіх культур і національних традицій; рівність усіх національностей перед законом та освітою; поліетнічне виховання; розвиток міжетнічної гармонії і співпраці.

2.2. Педагогічна та психологічна думка XX – початку XXI ст.

Психоаналітична теорія З. Фрейда. Структура особистості: Воно (Id), Я (Ego) і Над-Я (Super Ego). Етапи психосексуального розвитку особистості. Механізми психологічного захисту особистості. Ідеї генезу дитячої психіки і дитячої особистості як змістові основи психоаналізу З. Фрейда. Теорії тривожності («токсична» тривожність як результат трансформації напруги; тривога в результаті придушення; тривога як сигнал).

Індивідуальна психологія А. Адлера. Комплекс меншовартості. Індивідуальна психологія А. Адлера. Базові поняття теорії А. Адлера: фіктивний фіналізм, прагнення до переваги, почуття меншовартості і компенсації, суспільний інтерес, стиль життя, креативне «Я». Поняття комплексу меншовартості як вияву непристосованої структури особистості, яка потерпає через відчуття переваги оточення над нею. Типи особистості залежно від способу подолання почуття меншовартості: соціально-корисний тип; егоцентричний тип, уникаючий тип, керуючий тип. Порядок народження (позиція) дитини на сім'ї як основна детермінанта установок, які супроводжують спосіб життя людини.

Аналітична психологія К. Г. Юнга. Структура особистості. Архетипи колективного несвідомого. Аналітична психологія К. Г. Юнга. Особистість як сукупність природжених і реалізованих архетипів. Структура особистості як індивідуальна своєрідність співвідношення окремих властивостей архетипів, рівнів несвідомого і свідомого, а також екстра- або інтровертованістю особистості. Поняття колективного несвідомого.

Неофройдизм (Е. Фромм, Е. Еріксон). Психологічні особливості і структура особистості в неофройдизмі, їх відмінність від класичного психоаналізу. Его-психологія і психосоціальна теорія Е. Еріксона. 8-м стадій

психічного розвитку особистості. Криза як психосоціальний механізм розвитку особистості. Епігенетичний принцип. Терміни зростання і послідовність розвитку. Епігенетична модель розвитку особистості. Психосоціальні стадії та характеристика розвитку особистості.

Гуманістичний психоаналіз Е. Фромма: основні концепції та принципи. Людська дилема та екзистенційні потреби. Орієнтації характеру та типи особистості: рецептивна, експлуататорська, користоловна, ринкова, продуктивна (плідна). Синдроми зростання та занепаду. Стратегія уникнення свободи за Е. Фроммом. Особливості садистичної та мазохістичної особистості. Позитивна свобода. Роль психологічного захисту у становленні особистості.

Класичний біхевіоризм (Дж. Уотсон, І. Павлов, Б. Скіннер) та необіхевіоризм (А. Бандура). Біхевіоризм як психологічна доктрина про поведінкове реагування індивідів. Основні поняття класичного біхевіоризму Дж. Уотсона. Поведінка як наукове спостереження. Основне завдання біхевіоризму. Формула класичного біхевіоризму S-R. Вивчення поведінки (аналіз стимульних ситуацій). Індивідуально набутий досвід шляхом сліпих спроб і помилок або завченого репертуару навичок. Процеси, які відбуваються в мозку від початку дії стимулу до появи реакції. Поняття «чорного ящика». Процеси, які не піддаються безпосередньому спостереженню. Типи біхевіоризму (методологічний, радикальний). Класичне обумовлювання як метод, який використовується в поведінковому навчанні. Поняття необіхевіоризму та історія його виникнення. Основні концепції необіхевіоризму (закон ефекту Е. Толмена, первинне та вторинне підкріплення К. Халла, концепція оперантного навчання Б. Скіннера, теорія соціального навчання А. Бандури).

Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом). Особистість як унікальна цілісна система. Концепція самоактуалізації особистості за А. Маслоу. Поняття «ієрархія потреб особистості». Тенденція до актуалізації як провідний мотив життя людини (потреби, метацінності, самодостатність). Феноменологічна теорія особистості К. Роджерса. Поняття «Я-концепції». Теорія логотерапії та екзистенційного аналізу В. Франкла. Прагнення до пошуку і реалізації людиною сенсу свого життя як природжена мотиваційна тенденція. Екзистенційний підхід І. Ялома. Чотири екзистенційні даності людини: сенс, свобода, екзистенційна ізоляція, смерть. Вітчизняні доробки психологогуманістичного спрямування.

Генетична психологія Ж. Піаже. Генетична психологія як галузь психологічного знання. Поняття про генетику. Експериментальні методи генетичної психології. Метод клінічної бесіди. Генотип і середовище в індивідуальному розвитку. Інтелект в генетичній психології. Природа і джерела інтелектуального розвитку дитини. Поняття «інтеріоризація» та «інтелектуальні структури». Етапи розвитку інтелекту (сенсомоторний, підготовка і організація

конкретних операцій, конкретних операцій, формальних операцій). Механізми перетворення змісту і форм відображення в психіці, свідомості і діяльності людини.

Ідеї педагогічної психології у працях С. Балей: індивідуальний підхід до кожного учня; значення емоційного та морального розвитку; системний підхід до педагогічного процесу; активна участь учня в процесі навчання; розвиток творчих здібностей.

Г. Костюк про навчально-виховний процес та психічний розвиток учнів. Оригінальна теорія особистості Г. С. Костюка: зміст і основні положення: філософські і психологічні аспекти проблеми особистості; розуміння особистості як «системи систем» із властивою для неї психологічною структурою якостей; принцип розвитку як методологічна основа розуміння процесу становлення особистості; теоретичні погляди на роль особистості в діяльності людини. Основи індивідуального підходу у навчанні за Г. С. Костюком.

Гуманістична педагогіка В. Сухомлинського. Гуманізм і народність у вихованні – основа педагогічної концепції В. Сухомлинського. Теорія і практика особистісно-соціального виховання людини у педагогічній творчості В. Сухомлинського. Ідеал особистості В. Сухомлинського. Обґрунтування розуміння дитини в педагогічному процесі як суб'єкта і мети виховання. В. Сухомлинський про рушійні сили виховного процесу. Взаємозв'язок морального і естетичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Проблеми розумового і трудового навчання у педагогічних поглядах В. Сухомлинського. Навчання – активне ідейне, громадянське життя учнів, вияв їх самоактивності. Праця як найважливіше джерело виховання і самовиховання. Включення В. Сухомлинським української педагогіки в загальнокультурні зв'язки, в неперервний світовий культурний процес. Єдність школи і сім'ї у вихованні. Актуальність гуманістично спрямованої, людино- і суспільствотворчої педагогічної спадщини В. Сухомлинського. Найважливіші науково-педагогічні праці – «Серце віддаю дітям», «Павлиська середня школа», «Сто порад учителям», «Народження громадянина», «Методика виховання колективу», «Батьківська педагогіка».

С. Френе: школа успіху і радості. Ключові засади педагогічної системи С. Френе – принципи відкритості, свободи і взаєморозуміння між учителем і учнем. Індивідуальний підхід до кожного учня: кожна дитина є унікальною і має свої власні особистість і потреби. Сприяння самовиявленню і творчості, навчання повинно бути цікавим і захоплюючим для учня, а не примусовим. Колективне навчання та співпраця, зокрема, створення сприятливого колективу, де кожен відчуває себе цінним і поважаємим. Практико орієнтований характер навчання, робота над проектами, радість і успіх у навчанні.

Вальдорфська школа: ідея цілісного виховання (Р. Штайнер). Мета навчання – виховати особистості, здатні наповнити своє життя змістом; сформувати цілісну дитину, «голову, серце і руки», тобто людину з гармонійно розвиненими її основними складовими – інтелектом, мораллю та волею. Збалансованість академічних предметів з артистичними та практичними заняттями. Збереження природної допитливості дитини та любові до навчання. Відсутність оцінок, замість них – детальний звітхарактеристика кожного учня.

Концепція соціально-особистісного виховання А. Макаренка. Фактори забезпечення єдності індивідуального і колективістського підходів у вихованні: єдність загальнолюдських і національних цінностей; розуміння виховання як діалогу культур; досягнення гармонії інтересів особистості й колективу; єдність самостійності школярів і педагогічного керівництва їхньою діяльністю; суб'єкт-суб'єктний характер відносин у колективі; поєднання дій учнівського колективу, родини і громадськості; усвідомлення виховання як особистісно-соціального явища. Соціально-особистісний підхід до виховання у теорії і практиці А. Макаренка. Соціоцентричне спрямування теорії і методики формування особистості в колективі. Антропологічні погляди А. Макаренка; формування виховуючих суб'єкт-суб'єктних відносин у колективі; новаторська педагогічна система, заснована на творчому осмисленні прогресивних ідей педагогів минулого і сучасників на узагальненні власного інноваційного досвіду, розумінні дитини і колективу як суб'єктів виховання. Ознаки колективу за А. Макаренком. Первинний колектив як основна ланка загальношкільного колективу. Принципи виховання особистості в колективі. А. Макаренко про закон «руху» колективу, етапи (стадії) його розвитку. Фактори формування колективу (педагогічні вимоги; робота з активом; метод громадських доручень, перевірка їх виконання і звітність). Форми і методи педагогічної дії з формування позитивного ставлення до колективу: пряма форма впливу; паралельна форма; побічна форма. Встановлення, зміцнення і примноження традицій як фактор зміцнення колективу. Формування різновікових дитячих колективів. Інтегровані характеристики виховання особистості в колективі. Гуманістичний стиль відносин; відповідальна залежність; розвиток самоврядування та ініціативи; мажор; активність; тон і стиль відносин у колективі.

Теорія вчинку В. Роменця. Поняття вчинку як «логічного осередку психічного». Ідейні витoki теорії вчинку В. Роменця. Вчинок як єдність ситуаційного, мотиваційного, дійового та післядійового компонентів. Природа вчинку. Вчинкова комунікація в контексті особистісного виділення людини зі світу. Критерії і показники визначення вчинку.

Виховний ідеал Г. Ващенка. Г. Ващенко – основоположник української національної педагогіки нашого часу. Внесок Г. Ващенка в розвиток національної української педагогіки. Трагування виховання як

національно-соціального феномену. Національний виховний ідеал в педагогічній концепції Г. Ващенка. Обґрунтування Г. Ващенком категорій «гуманність», «щастя», «справедливість», «свобода» тощо. Виховна система Г. Ващенка: обґрунтування вихованого ідеалу української молоді, формування національного світогляду, морально-релігійне виховання, виховання волі і характеру, естетичне і фізичне виховання, формування високих патріотичних почуттів на основі героїко-патріотичних національних традицій українського народу. Праці вченого: «Виховний ідеал», «Загальні методи навчання», «Виховання волі і характеру», «Український ренесанс ХХ ст.», «Проект системи освіти в самостійній Україні», «Виховання любові до Батьківщини», «Основи естетичного виховання», «Виховна роль мистецтва», «Виховання статевої чистоти і стриманості», «Роль релігії в житті людства і релігійне виховання молоді», «Виховання пошани до батьків і старших».

Система української освіти: принципи, види, рівні освіти, типи закладів освіти (згідно із Законом України «Про освіту» (чинна редакція)). Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності (людиноцентризм; верховенство права; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; академічна доброчесність; академічна свобода; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками та ін.; державно-громадське управління; державно-громадське партнерство; державно-приватне партнерство; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою. Види освіти (формальна, неформальна, інформальна). Рівні освіти. Типи закладів освіти (для загальної середньої освіти, повної загальної середньої освіти, спеціалізованої освіти).

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПЕДАГОГІЦІ ТА ПСИХОЛОГІЇ

3.1. Планування та забезпечення якості дослідження

Наукові дослідження в педагогіці та психології: різновиди, проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет. Наукове дослідження. Понятійний апарат, зміст науки. Класифікація наукових досліджень. Організація наукової діяльності в Україні. Особливості наукової діяльності в ХХІ ст. Загально-психологічні принципи (принцип детермінізму, принцип випереджального відображення, принцип розвитку, принцип історизму, системно-структурний принцип, принцип єдності свідомості та діяльності, принцип особистісного підходу, принцип комплексності). Конкретно-психологічні принципи (принцип адекватності, принцип паралельності, принцип екстремальності, принцип реєстрації градієнта, принцип референтності, принцип якісного аналізу). Категоріальний апарат педагогічних та психологічних досліджень. Проблема об'єкта і предмета у педагогіці та психології. Програма дослідження: структура, вимоги до її складання та етапи дослідження. Гіпотези дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Програма дослідження в педагогіці й психології – детальний план, що визначає об'єкт, предмет, мету, завдання та методику проведення дослідження. Структура програми: вступ, теоретичний огляд, методологія, очікувані результати, план аналізу та висновки. Етапи дослідження: планування, збір даних, їх аналіз, інтерпретація та формулювання висновків. Гіпотези дослідження: теоретичні, що ґрунтуються на існуючих теоріях; емпіричні, що базуються на спостереженнях та експериментах; статистичні, які передбачають взаємозв'язки між досліджуваними явищами.

Вибірковий метод: генеральна сукупність, вибірка, основні вимоги до формування вибірки, методи формування. Поняття генеральної сукупності і вибірки. Види вибірок: випадкова, серійна, механічна, типова, комбінована. Методи формування випадкових вибірок. Умови здійснення простої випадкової вибірки. Експериментальна та контрольні групи вибірки. Залежні та незалежні вибірки. Поняття «репрезентативність вибірки». Методи підвищення репрезентативності вибірки: планомірний підбір досліджуваних із генеральної сукупності; рандомізований підбір досліджуваних з генеральної сукупності. Надійність та валідність – основні параметри визначення якості інформації. Помилки і похибки, які виникають при дослідженні (помилка реєстрації, помилка репрезентативності). Поняття «випадкові експерименти». Аналіз кореляційного зв'язку між двома змінними. Коефіцієнти кореляції. Вимірювання: визначення, види, рівні. Описова статистика. Кількісний та якісний аналіз даних.

3.2. Методи збирання інформації

Спостереження: види, переваги і недоліки, роль спостерігача. Поняття спостереження як педагогічного й психологічного методу безпосереднього сприйняття педагогіко-психологічних явищ у їхній цілісності і динаміці. Головні особливості методу спостереження: безпосередній зв'язок спостерігача і спостережуваного об'єкта; упередженість (емоційна забарвленість) спостереження; складність/неможливість повторного спостереження. Предмет і об'єкт спостереження. Алгоритм проведення спостереження. Етапи дослідження методом спостереження та засоби спостереження. Види спостереження. Переваги та недоліки методу спостереження.

Експеримент: види (констатувальний, формувальний, природний, лабораторний) та основні етапи проведення. Експеримент як провідний емпіричний метод у психології. Поняття «експеримент», «психологічний експеримент», «формувальний експеримент». Експеримент як метод активного втручання дослідника в діяльність досліджуваного з метою створення умов, в яких виявиться психологічний факт. Перевага експерименту. Поняття надійності експерименту. Особливості психологічного експерименту: ініціатива в появі певних психологічних фактів належить експериментаторові; можливість варіювання експериментатором умов виникнення і розвитку психічних явищ; строгий контроль і фіксація умов та процесу їх перебігу; ізоляція одних та акцентування інших чинників, які зумовлюють досліджувані феномени; можливість повторення умов експерименту, що підвищує надійність експерименту; варіювання умов експерименту. Види (констатувальний, формувальний, природний, лабораторний) експерименту. Основні етапи проведення експерименту.

Методи дослідження у психології. Експертні опитування (метод експертної оцінки): пошук, відбір та підготовка експертів. Види і процедури експертного опитування. Поняття «тестування». Види тестів: проєктивні тести, тести дослідження особистості, тести досягнень. Соціометрія: процедура застосування та інструментарію (анкета, шкали). Аналіз продуктів діяльності. Аналіз документів. Контент-аналіз.

Поняття «тестування». Види тестів: проєктивні тести, тести дослідження особистості, тести пізнавального розвитку, тести досягнень, педагогічне тестування. Тестування – метод оцінки певних характеристик особистості, знань або здібностей шляхом стандартизованого проведення спеціально підготовлених завдань або питань. Проєктивні тести; тести дослідження особистості; тести пізнавального розвитку; тести досягнень; педагогічне тестування.

Методи опитування. Анкетування (поштові, пресові, он-лайнні, експертні, індивідуальні, групові). Анкета: види питань, методичні вимоги до композиції анкети та до формулювання питань. Інтерв'ювання. Методи опитування – ключовий інструмент для збирання даних у педагогіці, психології, соціології, маркетингу та інших галузях. Основний метод опитування – анкетування (поштові, пресові, он-лайнні, експертні, індивідуальні, групові). Різні види питань в анкетах: відкриті, закриті, шкальні, семантичні тощо. Інтерв'ювання – активна взаємодія між дослідником та респондентом через розмову; види: структуроване, напівструктуроване або неструктуроване, залежно від рівня контролю над процесом опитування.

Експертні опитування (метод експертної оцінки): пошук, відбір та підготовка експертів. Види і процедури експертного опитування. Експертні опитування, як метод експертної оцінки, їх роль у педагогічних та психологічних дослідженнях. Організація експертного опитування. Техніки експертного опитування: консенсус експертів (наприклад, метод дельфійського консенсусу), процедури кількісної оцінки (наприклад, шкали оцінки або ранжування). Експертне опитування в галузі педагогіки – оцінка ефективності навчальних програм або методик навчання; у психологічних дослідженнях – оцінка психологічних тестів або програм інтервенції.

Соціометрія: процедура застосування та інструментарію (анкета, шкали). Соціометрія – це інструмент для вивчення системи міжособистісних взаємозв'язків між членами соціальної групи (колективу) процесі їх безпосереднього спілкування, дозволяє виділити лідерів або «зірок», відторгнених або ізольованих. Соціометричний критерій. Критерії офіційного характеру – для ідентифікації міжособистісних стосунків на рівні ділових взаємин. Неофіційні критерії служать для індикації міжособистісних відносин у колективі класу (групи) на неформальному рівні (на основі симпатії, антипатії, дружби-неприязні, звички до товариша по класу тощо).

Аналіз продуктів діяльності. Аналіз документів. Контент-аналіз. Аналіз продуктів діяльності (дослідження різних документів, що виникають у процесі навчання, виховання або психологічної практики; це можуть бути навчальні програми, звіти про діяльність, плани, відгуки, журнали тощо); контент-аналіз (метод дозволяє систематично аналізувати текстовий або візуальний матеріал з метою виявлення ключових зв'язків, тенденцій або інших значущих аспектів).

3.3 Методи аналізу емпіричних даних

Вимірювання: визначення, види, рівні. Педагогічне вимірювання – процес, зорієнтований на отримання ситуативно об'єктивованих оцінок рівня прояву тієї чи іншої модельної характеристики, що вважається базовою для висновків про міру досягнення мети моделювання. Два типи вимірювань:

вимірювання, орієнтовані на норму, й вимірювання, орієнтовані на критерії. Рівні вимірювання (номінальний, порядковий, інтервальний та співвідносний рівні). Описова статистика. Кількісний та якісний аналіз даних.

Описова статистика. Кількісний та якісний аналіз даних. Описова статистика (узагальнення та візуалізація даних за допомогою різноманітних показників, таких як середнє значення, медіана, розмах, дисперсія тощо). Кількісний аналіз даних (метод використовує числові показники для аналізу відносин між різними змінними або групами. У педагогіці це може включати кореляційний аналіз для встановлення зв'язків між різними показниками успішності учнів. У психології кількісний аналіз може використовуватися для порівняння результатів експериментальних та контрольних груп у дослідженнях). Якісний аналіз даних (метод фокусується на аналізі текстової або якісної інформації, щоб виявити патерни, тенденції та теми. У педагогіці може включати аналіз відгуків вчителів про досвід впровадження нових методик навчання. У психології якісний аналіз може використовуватися для розуміння внутрішніх переживань і думок учасників досліджень).

Аналіз кореляційного зв'язку між двома змінними. Коефіцієнти кореляції. Аналіз кореляційного зв'язку між двома змінними є важливим методом у педагогічних та психологічних дослідженнях, який допомагає встановити наявність та силу взаємозв'язку між ними. Кореляційний зв'язок оцінюється за допомогою коефіцієнтів кореляції, таких як Пірсона, Спірмена чи Кендалла, які вказують на напрямок та силу взаємозв'язку між змінними. Кореляційний аналіз дозволяє дослідникам зрозуміти, наскільки тісно пов'язані дві змінні та як цей зв'язок може впливати на досліджувані явища.

РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТИ, НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

4.1. Освіта і навчання особистості

Дидактика як теорія освіти і навчання: її сутність, основні категорії. Парадигми освіти і навчання (гуманістична, особистісноорієнтована, компетентнісна, рефлексивна). Предмет і об'єкт дидактики загальноосвітньої школи. Дидактика як галузь педагогічної науки, що вивчає навчання разом із змістом освіти. Предмет і функції (теоретична, практична, прогностична, освітня, виховна, розвивальна) дидактики. Загальна дидактика. Окремі дидактики або фахові методики. Категорії дидактики: принципи навчання; процес навчання; зміст освіти; методи навчання; форми організації навчання. Парадигми освіти і навчання (гуманістична, особистісноорієнтована, компетентнісна, рефлексивна).

Процес навчання: сутність і зміст, двосторонній характер, функції (освітня, виховна, розвивальна), структурні елементи навчання (мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації навчання, його результати). Навчання, учіння, научіння. Поняття про процес навчання. Навчання як спеціально організована взаємодія вчителя і учня (учіння і викладання). Суб'єкт-суб'єктний характер діяльності і спілкування вчителів і учнів. Результат навчання – знання, уміння та навички учнів. Історичний розвиток та сучасний стан процесу навчання. Методолого-теоретичні основи процесу пізнання, його діалектика та рушійні сили. Закономірності та структура процесу навчання. Нові методологічні підходи до формування моделі національної освіти. Розвиток дидактичної суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя і учня у процесі засвоєння знань. Зростання ролі навчання як основного механізму формування особистості й відтворення інтелектуального потенціалу українського народу.

Поняття про базові принципи навчання та їх характеристика. Сутність і шляхи реалізації принципів навчання. Основні дидактичні принципи. Розробка принципів дидактики видатними вітчизняними педагогами. Класифікація принципів Ю. К. Бабанського, В. І. Лозової, А. М. Алексюка та ін. Реалізація принципів дидактики у національній школі. Суб'єкт-суб'єктна навчальна взаємодія (відносини) (А. М. Бойко). Забезпечення оптимального співвідношення педагогічного керівництва і самостійної свідомої творчої праці школярів. Завдання дидактики в сучасних умовах реформування освіти.

Зміст освіти в сучасній школі: сутність та основні поняття. Знання, уміння, навички, компетентності. Поняття змісту освіти, його розвиток, становлення і сучасний стан. Визначення поняття змісту освіти у педагогічній науці. Національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). Елементи змісту

освіти. Культура як джерело змісту освіти. Взаємообумовленість змісту освіти та соціально-економічного розвитку держави. Прогресивні педагоги минулого та сучасні дидакти про зміст освіти. Теорії формальної та матеріальної освіти. Вимоги до змісту сучасної освіти як педагогічного втілення соціального замовлення. Знання, уміння, навички, компетентності.

Структура навчально-пізнавальної діяльності учнів (сприймання – осмислення – розуміння – узагальнення – закріплення). Пізнавальний інтерес, умови його розвитку у навчанні. Етапи та рівні засвоєння знань. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності. Єдність освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання. Демократизація і гуманізація викладання й учіння. Специфіка навчальної пізнавальної діяльності у загальноосвітній школі. Головні ланки засвоєння знань: сприйняття; розуміння; осмислення і запам'ятовування; закріплення; використання на практиці. Мотиви учіння; рівні взаємодії учителя і учня у процесі засвоєння знань: співпідпорядкування, співробітництво, співтворчість (А. Бойко). Вимоги до сучасного вчителя як суб'єкта процесу засвоєння знань.

Методи навчання. Їх характеристика та класифікації за: джерелом інформації (словесні, наочні, практичні); характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, пошукові); логікою пізнання (індуктивні, дедуктивні, традиційні). Загальні вимоги до вибору методів навчання. Поняття «методи навчання» та історія їх розвитку. Метод навчання як спосіб взаємодії вчителя й учня, спрямований на вирішення завдань освіти (А. Бойко). Сутність методу навчання за А. Макаренком, Ю. Бабанським, Г. Щукіною, В. Лозовою. Методи навчання як багатоякісне і багатовимірне педагогічне явище. Прийоми навчання як елементи певного методу чи групи методів. Внесок вітчизняних і зарубіжних учених у розробку проблеми методів навчання. Класифікація методів навчання. Основні класифікації методів навчання: К. Ушинський (за характером мислительної діяльності); Е. Голант, С. Перовський (за джерелом знань); М. Скаткін, І. Лернер (за характером пізнавальної діяльності учнів щодо засвоєння змісту освіти); М. Данилов, Б. Єсіпов (залежно від основної дидактичної мети); Ю. Бабанський (на основі цілісного підходу до процесу навчання); В. Онищук (за етапами засвоєння знань). Класифікації А. Алексюка, В. Паламарчук, М. Махмутова. Характеристика основних груп методів навчання: словесні (пояснення, розповідь, шкільна лекція, семінарське заняття, бесіда); наочні (методи ілюстрацій; методи демонстрацій); практичні (метод вправ, лабораторний метод, практично-трудові методи). Індуктивні та дедуктивні методи. Репродуктивні та проблемно-пошукові методи. Методи самостійної роботи. Критерії добору і поєднання методів навчання. Створення вчителем власної багатовимірної дидактичної моделі, заснованої на цілеспрямованому поєднанні методів, прийомів і засобів навчання. Уникання

проявів дистантності у взаємодії з учнями; тенденція до цілісності та єдності навчання і виховання (А. Бойко та ін.).

Засоби навчання: їх ознаки, функції та характеристика. Технічні засоби навчання (візуальні, аудіальні, аудіовізуальні, мультимедійні, інформаційно-комунікаційні). Засоби навчання – широкий спектр інструментів, технологій та ресурсів для сприяння навчанню та розвитку учнів (підручники, уроки, відеоуроки, інтерактивні програми, веб-ресурси та інше.) Основні ознаки засобів навчання – їхнє цільове призначення для досягнення освітніх цілей, педагогічна спрямованість для відповідності потребам учнів та варіативність форм та змісту, щоб задовольнити різні стилі навчання та індивідуальні потреби. Функції засобів навчання: інформаційна, мотиваційна та контрольна. Технічні засоби навчання (візуальні, аудіальні, аудіовізуальні, мультимедійні та інформаційно-комунікаційні), їх використання для створення стимулюючого та інноваційного середовища для учнів.

Види навчання (пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване, індивідуальне, інтегроване, диференційоване, ігрове, дистанційне). Компетентнісний підхід у навчанні. Догматичний, пояснювально-ілюстративний, проблемно-пошуковий види навчання. Програмоване, комп'ютерне, дистанційне, модульне та інші види навчання. Диференціація та інтеграція навчання в сучасній школі. Особистісно орієнтоване навчання і виховання. Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності учнів.

Форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів: фронтальна, групова, кооперативна, колективна, парна, індивідуальна. Форма навчання як категорія дидактики. Поняття про класно-урочну систему. Розвиток організаційних форм навчання, їх сутність і види. Теоретичне обґрунтування класно-урочної системи Я. Коменським, вивчення ним практики братських шкіл (львівської, луцької) в Україні. Вчення про урок вітчизняного педагога К. Ушинського. Новаторство і пошук в організації навчання у 20-30-ті роки; форми побудови занять у школі в 40-80-х роках ХХ ст. Удосконалення навчального процесу в сучасних умовах (С. Чавдаров, В. Онищук, С. Гончаренко, Ю. Мальований та інші педагоги). Розвиток класно-урочної системи навчання в історії школи. Групові форми навчання у досвіді братських шкіл України та Білорусії. Внесок Я. Коменського в систематизацію форм організації навчання; створення педагогом класно-урочної системи організації навчання. Белл-ланкастерська система організації навчального процесу. Мангеймська форма навчання. Лабораторний план організації занять (дальтон-план). Бригадно-лабораторна форма організації занять. Індивідуалізація навчальної роботи, самостійного пошуку знань школярами.

Фронтальна, групова, кооперативна, колективна, парна, індивідуальна організація навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці.

Урок як форма організації навчання. Типи і структура уроків за дидактичною метою. Вимоги до підготовки вчителя до уроку. Урок – основна форма організації навчання. Типологія і структура уроків. Характеристика основних класифікацій уроків. Класифікація В. О. Онищука. Рухливість структури уроку залежно від його типу, мети, змісту, педагогічної майстерності вчителя. Індивідуальна, групова та фронтальна форми організації навчальної діяльності школярів на уроці. Робота учнів дидактичними парами, мікрогрупами і т. ін. Підготовка вчителя до уроку. Тематично-модульне і поурочне планування, аналіз уроку.

Активні (соціально-психологічні) форми організації освітнього процесу, їх різновиди: тренінг, диспут, ділова гра, круглий стіл, олімпіада, конкурс, виставка учнівської творчості. Активні (соціально-психологічні) форми організації освітнього процесу: тренінг (спеціально структурована програма, спрямована на розвиток конкретних навичок або компетентностей, часто використовується для тренування міжособистісних вмінь, лідерства та співробітництва); диспут (процес обговорення певної проблеми чи питання, де учасники висловлюють свої аргументи, використовуючи логічні та аргументовані висновки); ділова гра (моделювання реальної ситуації, що допомагає учням розвивати практичні навички та стратегічне мислення, такі як управління проектом або прийняття управлінських рішень); круглий стіл (форма обговорення, де учасники збираються навколо круглого столу для обговорення певної теми або проблеми, діляться думками та досвідом); олімпіада (змагання між учнями, що спрямовані на перевірку їхніх знань та навичок у певній галузі знань); конкурс (змагання між учасниками, яке може бути спрямоване на розвиток творчих, аналітичних або предметних навичок); виставка учнівської творчості (платформа для презентації результатів творчої діяльності учнів у різних галузях, сприяє розвитку самовираження та самооцінки).

Позаурочні форми навчання: факультативні заняття, просемінари, практикуми, секції, навчальні екскурсії, предметні гуртки, додаткові групові, індивідуальні заняття, домашня навчальна робота учня. Позаурочні форми навчання – розширення можливостей для розвитку та засвоєння знань поза межами класної кімнати: факультативні заняття (додаткові заняття за вибором, спрямовані на поглиблене вивчення конкретної теми або предмета); просемінари (заняття, що передують основному курсу, мають на меті підготувати учнів до подальшого вивчення матеріалу); практикуми (форма навчання, що передбачає практичне виконання завдань або вправ для закріплення теоретичних знань); секції (групові заняття, спрямовані на вивчення конкретної теми чи розвиток навичок у специфічній галузі); навчальні

екскурсії (відвідування місць, пов'язаних з предметом навчання, з метою практичного вивчення та поглиблення знань); предметні гуртки (групові заняття, орієнтовані на вивчення певного предмета або теми поза основним навчальним планом); додаткові групові, індивідуальні заняття (заняття, які надаються в додатковому порядку для учнів, які потребують додаткової допомоги або поглибленого вивчення); домашня навчальна робота учня (завдання, які виконуються учнем поза шкільними годинами для закріплення та поглиблення знань).

Поняття про контроль навчання, його функції. Види, форми і методи контролю. Рівні навчальних досягнень учнів та їх характеристика. Критерії і норми оцінювання успішності учнів. Поточне, тематичне та підсумкове оцінювання. Основні види контролю успішності учнів (випереджувальний, поточний, періодичний, підсумковий та ін.). Методи контролю знань і вмінь учнів (усне опитування; письмова, графічна перевірка знань; рейтинговий контроль, перевірка знань з допомогою технічних засобів та ЕОМ; програмоване опитування; іспити). Дидактичні вимоги до оцінювання знань, умінь і навичок учнів. Формування умінь самоконтролю, об'єктивної самооцінки та самовідносин школярів, керівна роль учителя в цих процесах. Оцінювання в педагогічній діяльності В. Сухомлинського, В. Шаталова, Ш. Амонашвілі, М. Щетініна, О. Захаренка та інших педагогів-новаторів. Різні форми контролю та оцінки знань у зарубіжних шкільних системах. Методики розроблення тестів для контролю знань. Проблема співвідношення письмових і усних форм контролю. Велике розмаїття оцінок у зарубіжній школі. Специфіка оцінювання знань у вальдорфській школі. Система оцінювання у Великій Британії і США. Сутність і завдання контролю у навчально-виховній діяльності школи. З історії обліку успішності учнів в українській школі. Досвід оцінювання знань у братських школах. Практика залучення учнів до контролю знань товаришів у творчості О. Духновича. Традиція початку уроку з перевірки знань у різних школах України. Дискусії щодо оцінки знань. П'ятибальна система оцінювання у вітчизняній школі. Оцінка поведінки учня. Словесна система оцінок (20–40-і роки ХХ ст.). 12-бальна шкала і 4-рівнева система оцінки знань учнів у сучасній школі. Рейтингові технології навчання. Особливості контролю в умовах розбудови національної школи й освіти. Сучасні вчені щодо контролю та оцінювання навчання і виховання учнів та їх бальної системи оцінки.

Поняття і види педагогічних технологій (розвивальні, проектні, проблемні, ігрові, інтерактивні). Педагогічна технологія – створена адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку, яка внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано

забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога (за С. Вітвицькою). Розвивальні технології (спрямовані на розвиток різних аспектів особистості учня, включаючи когнітивні, емоційні, соціальні та творчі здібності); проектні технології (засновані на організації процесу навчання навколо реалізації проектів, які включають в себе дослідження, творчість та практичну діяльність); проблемні технології (спрямовані на вирішення реальних проблем через активний пошук, аналіз та обговорення різних аспектів проблеми); ігрові технології (використовують елементи гри для навчання та розвитку учнів, сприяючи активному залученню та зацікавленості); інтерактивні технології (засновані на взаємодії між учителем та учнями, а також між учнями, з метою сприяння активному обміну інформацією, співпраці та взаєморозумінню).

Педагогіка партнерства: педагогічно доцільна (суб'єкт-суб'єктна) взаємодія, концептуальні основи та принципи. Рівні та форми організації партнерської взаємодії. Суб'єкт-суб'єктна навчальна взаємодія (відносини) (А. Бойко). Забезпечення оптимального співвідношення педагогічного керівництва і самостійної свідомої творчої праці школярів. Поняття виховуючих відносин. Генеза і сучасний стан проблеми. Виховуючі відносини як першооснова і найважливіша умова повноцінного розвитку дитини. Обґрунтування відносин як педагогічної категорії (А. Бойко). Суб'єкт-суб'єктні відносини вчителів і учнів як основа нової парадигми виховання. Механізми формування виховуючих відносин; вирішальне значення особистісних і професійних якостей учителя. Основні компоненти загальної структури виховуючих взаємин: дії суб'єктів виховного процесу; поведінка; емоції; воля. Рівні виховуючих відносин: співпідпорядкування, співробітництво та співтворчість. Гуманізм учителя у відносинах. Моделі виховуючих відносин у загальноосвітній школі. Виховуючі відносини у зарубіжній школі.

4.2. Виховання особистості

Сутність і структура процесу виховання, його мета і завдання. Поняття виховного впливу та взаємовпливу. Виховання як спеціально організований процес цілеспрямованого формування особистості в умовах певної виховної системи, що зумовлена соціально-економічним розвитком суспільства, змінами в царині суспільних відносин, духовного простору суспільства, його культурологічної моделі. Виховання у сім'ї, у школі, у позашкільній діяльності. Закономірності організованого виховного процесу. Сучасний етап теорії і практики виховання. Поєднання традиційного і новаторського, пошуки нових наукових теорій, парадигм, підходів, поява в науці і практиці інноваційних систем і технологій, упровадження нової термінології.

Визнання особистісно-соціального характеру виховання. Особистісно-соціальна парадигма виховання про необхідність гармонізації інтересів і потреб особистості із запитами суспільства. Сучасні концепції, підходи, парадигми виховання і освіти. Поняття мети виховання. Виховання як цілеспрямований процес. Мета виховання як педагогічна модель особистості, визначальна характеристика виховної системи. Конкретизація в меті виховання ідеалів особистості, колективу суспільства. Підпорядкування меті виховання змісту, організації, методів і форм роботи. Виховний ідеал. Фактори, що впливають на формування мети виховання. Етапи конкретизації мети виховання. Виховний вплив та взаємовплив.

Принципи процесу виховання. Характеристика основних принципів виховання. Система принципів виховання: суб'єктності; гуманізації і демократизації виховуючих відносин; зв'язку виховання з життям; самостійного вибору; урахування особливостей конкретноісторичного періоду; особистісної орієнтації у вихованні; самоактивності і самотворення особистості; опори на національно-культурні традиції; комплексного підходу до виховання; культуровідповідності й полікультурності; індивідуального підходу у поєднанні з вихованням особистості в колективі; допомоги і захисту дитини, опори на позитивне в ній; наступності і систематичності педагогічної взаємодії, поєднання глибокої поваги до дитини з педагогічно доцільною вимогливістю; нероздільності виховання, самовиховання і навчання: єдності дій сім'ї, школи, громадськості, урочної і позаурочної діяльності. Суперечності як рушійна сила виховного процесу: соціально-педагогічні; власне педагогічні; суперечності зовнішнього характеру.

Зміст процесу виховання. Системний підхід у структуруванні змісту національного виховання. Основні напрями національного виховання (моральне, громадянсько-патріотичне, розумове, естетичне, фізичне, валеологічне, трудове, екологічне, статевो-гендерне, правове, економічне). Виховання як особистісно-соціальний феномен в умовах подальшої розбудови суверенної, незалежної України. Зміст виховання як соціального явища. Загальна мета виховання – всебічно розвинена особистість. Фактори досягнення мети виховання. Внутрішні умови розвитку особистості (за Г. Костюком, М. Красовицьким). Теоретико-методологічна основа виховання як особистісно-соціального явища: людина, її культура, ціннісні уявлення, ідеологія незалежної держави України, зорієнтована на національно-культурні і загальнолюдські цінності. Особистісна і соціальна функція феномена виховання. Виховання як цілісний процес взаємодії (відносин) дитини з певними елементами соціального середовища, що опосередковані її самоактивністю. Соціалізація особистості і розвиток її індивідуальності у педагогічних поглядах А. Макаренка, В. Сороки-Росинського, Януша Корчака, О. Захаренка. Теорія і практика особистісносоціального виховання людини у

педагогічній творчості В. Сухомлинського. Ідеал особистості В. Сухомлинського. Обґрунтування розуміння дитини в педагогічному процесі як суб'єкта і мети виховання. Моральне, громадянсько-патріотичне, розумове, естетичне, фізичне, валеологічне, трудове, екологічне, статево-гендерне, правове, економічне напрями виховання.

Самовиховання: сутність, методи і прийоми. Педагогічне керівництво самовихованням учнів. Концепція особистісноорієнтованого виховання. Сучасне розуміння виховання як самовиховання, створення умов і надання допомоги для вільного самовизначення і самореалізації людини на кожному її віковому етапі (А. Бойко, І. Бех, О. Сухомлинська). Самовиховання, як самотворення конкретної особистості, її життєва самоактивність. Структура самовиховання. Проблема посилення соціоцентричного фактора у вихованні. Самоосвіта і самовиховання як складові процесів навчання і виховання. Самоосвіта як продуктивна розумова праця: визначення цілей розумової діяльності, розробка способів діяльності, реалізація цих способів на практиці, оцінювання ступеня досягнення поставлених цілей, корекція розумових дій, оцінка результативності розумової діяльності. Процес «саморуку» особистості. Зв'язок самоосвіти з логікою, мнемонікою, евристикою. Суб'єкт-суб'єктні виховуючі відносини вчителя й учня як рушійна сила процесу самоосвіти. Сутність і загальна характеристика особистісно орієнтованого виховання. Проблема організації особистісно орієнтованого виховного процесу в контексті гуманістичної особистісно орієнтованої парадигми (А. Бойко). Поняття «особистісно орієнтована педагогіка»; «особистісно орієнтована діяльність». Концепції особистісно орієнтованого виховання і освіти (І. Бех, А. Бойко, Є. Бондаревська, А. Петровський, С. Подмазін, О. Савченко, В. Серіков, І. Якиманська). Особистісно орієнтоване виховання як організований під керівництвом учителя процес культурної ідентифікації, соціальної адаптації і творчої самореалізації особистості дитини. Стратегія виховного процесу ХХІ століття, побудова особистісно гуманної школи саморозвитку і самореалізації особистості учня. Принципи гуманізму як ідейна основа особистісно орієнтованого процесу виховання (Ш. Амонашвілі). Особистісно орієнтовані відносини – основа виховного процесу сучасної загальноосвітньої школи. Концепції структури особистості (Л. Виготський, О. Ковальов, О. Леонтьєв, В. М'ясищев, А. Петровський, С. Рубінштейн, О. Щербаков та ін.). Поняття «відносини». Особистісно орієнтовані відносини у закладі загальної середньої освіти як моральна, громадянсько-соціальна, ціннісно-культурна, особистісно-індивідуалізована взаємодія вчителя і учня, у якій домінує гуманістично-оптимістичне ставлення до дитини.

Методи виховання. Групи методів: формування свідомості особистості; організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки; стимулювання поведінки і діяльності; контролю, самоконтролю

та самооцінки у вихованні. Класифікації та характеристика основних груп методів виховання в сучасній педагогічній теорії. Ознаки класифікацій методів виховання. Класифікація методів виховання за характером виховної діяльності (М. Болдирєв, Н. Гончаров, Ф. Корольов). Класифікація методів виховання на основі джерела отримання узагальненого практичного досвіду (І. Огородніков і Т. Ільїна). Класифікація на основі комплексної організації виховних впливів учасників педагогічного процесу (І. Мар'єнко). Класифікація на основі оптимального керівництва виховною діяльністю (Г. Щукіна, Ю. Бабанський та ін.). Система методів виховання, в основу якої покладено взаємозв'язок ефективності виховного впливу із соціальною установкою особистості (М. Ярмаченко). Класифікація методів виховання на основі врахування рівня виховуючих відносин; уперше розроблена і обґрунтована класифікація прийомів виховання (А. Бойко). Класифікація методів виховання за основною метою і завданнями виховного процесу: група методів формування свідомості особистості, методи формування позитивного досвіду поведінки у процесі діяльності вихованців, методи стимулювання поведінки і діяльності вихованців. Фактори, що визначають вибір вихователем методів виховання.

Форми організації процесу виховання: позаурочна, позакласна та позашкільна виховна робота. Масові, групові та індивідуальні форми виховної роботи. Колективні творчі справи. Позаурочна виховна робота – діяльність, яка відбувається поза звичайними годинами навчання та має на меті розвиток інтересів, творчих здібностей та загального розвитку учнів. Позакласна виховна робота – активності, організовані в межах навчального закладу, але поза основним розкладом уроків. Позашкільна виховна робота – заходи та програми, які проводяться за межами шкільних стін, включаючи табори, екскурсії, волонтерську діяльність тощо. Масові форми виховної роботи (спрямовані на вплив на широке коло учнів та можуть включати шкільні заходи, свята, виставки, концерти та інші масові заходи); групові форми виховної роботи (орієнтовані на взаємодію та співпрацю невеликих груп учнів для досягнення спільних цілей, таких як групові дискусії, проектні роботи тощо); індивідуальні форми виховної роботи (спрямовані на особистий розвиток кожного учня і можуть включати індивідуальні консультації, самостійну роботу, та інші індивідуалізовані підходи). Колективні творчі справи – спільні та творчі заходи, що організовуються для сприяння розвитку креативності, співпраці та творчих здібностей учнів, такі як колективне малювання, театральні постановки, музичні вистави тощо.

Виховна взаємодія «вчитель-учень». Партнерство школи і сім'ї у вихованні учнів. Сім'я як соціально-педагогічне середовище. Форми і методи роботи школи з батьками учнів. Поняття «виховний простір». Єдиний виховний простір як певний теоретико-практичний конструкт. Суб'єкти виховання дитини: родини учнів, дошкільні, шкільні, позашкільні заклади,

дитячі, юнацькі і молодіжні об'єднання, медичні, культурні, релігійні, благодійні організації, центри соціальної, психолого-педагогічної допомоги, консультаційні пункти, засоби масової комунікації, суспільні фонди тощо. Встановлення багаторівневої виховуючої взаємодії між суб'єктами з метою єднання виховуючих впливів на розвиток дитини. Роль сім'ї у вихованні дітей. Реалізація вимог суспільства до підростаючих поколінь у процесі сімейного виховання. Проблема застосування фізичних покарань дітей. Поширення авторитарного підходу до виховання. Традиційна українська педагогіка про поєднання засобів сімейного впливу на дитину з громадськими формами виховання дітей і засобами релігійно-обрядового впливу. Досвід громадського виховання братських шкіл України. Проблема співвідношення авторитарного і гуманістичного підходів у творчості Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Г. Сковороди, Я. Козельського, А. Дістервега, Р. Оуена, К. Ушинського, Л. Толстого, відомого християнського педагога І. Боско. Проблема морального авторитету батьків як передумови ефективного гуманістичного виховання дітей у сім'ї в творах А. Макаренка, В. Сухомлинського. Пошук змісту, шляхів і форм виховуючої взаємодії школи, родини і громади. Сім'я як мікросередовище, де відбувається передача першого соціального досвіду особистісної діяльності і поведінки. Функції традиційної сім'ї: біологічна (репродуктивна), економічна, господарсько-побутова, духовна, захисна, соціальна (соціалізуюча), освітня. Психолого-педагогічні умови сімейного виховання. Сучасні тактики сімейного виховання. Єдність вимог до дітей з боку сім'ї та школи. А. Макаренко про керівну роль школи у вихованні окремого учня й у роботі з його родиною. Способи зв'язку школи з сім'єю. Завдання поширення і популяризації серед батьків наукових знань про виховання дітей в умовах сучасної родини, гуманне ставлення до кожної дитини, єдності поваги і вимогливості до неї. Авторитет батьків. Учніське самоврядування, його види.

Учніське самоврядування, його види. Органи учніського самоврядування. Демократичне управління і лідерство в учніському самоврядуванні. Формальні та неформальні групи учнів. Учніське самоврядування – важливий аспект навчально-виховного процесу, що сприяє розвитку демократичних цінностей та лідерських якостей серед учнів. Види учніського самоврядування: класні та шкільні ради, комітети, гуртки, учніські об'єднання тощо. Органи учніського самоврядування – складаються з обраних або делегованих учнів, які представляють інтереси своїх однокласників та сприяють вирішенню питань, пов'язаних з життям школи чи класу. Демократичне управління і лідерство – базується на принципах рівності, взаєморозуміння та взаємоповаги, сприяючи розвитку лідерських якостей та навичок учнів через активну участь у вирішенні проблем та прийнятті рішень. Формальні та неформальні групи учнів (формальні групи включають офіційні структури учніського самоврядування, тоді як неформальні групи можуть

виникати без офіційного статусу та включати інтереси або активності, спрямовані на досягнення спільної мети).

4.3. Особистість у життєвому та професійному просторі

Соціально-психологічна структура особистості. Соціальні статуси: поняття та види (офіційний і неофіційний, приписаний і здобутий). Соціальні ролі: поняття та види (активні й пасивні, явні й латентні). Соціальна позиція особистості.

Стать і гендер. Співвіднесення понять «гендер» та «стать» у психології. Класична трактовка поняття «гендер» у якості біосоціальної характеристики особистості. Гендер як сукупність пов'язаних із статтю соціальних ролей. Маскулінність. Фемінінність. Андрогінність. Маскулінність та фемінінність як стабільні біполярні особистісні риси. Біологічно детерміновані відмінності у патернах чоловічої та жіночої поведінки. Ідея культурної детермінації гендерних відмінностей. Гендерна ідентичність. Розвиток гендерної ідентичності. Теорії розвитку гендерної ідентичності. Етапи розвитку. Види гендерної ідентичності. Гендерна ідентичність чоловіків та жінок. Кризи гендерної ідентичності. Гендерні стереотипи: поняття та види (традиційні та егалітарні). Гендерна рівність і дискримінація. Сексизм. Фемінізм.

Професійна діяльність: поняття та етапи професіоналізації. Професійне самовизначення, професійне навчання, професійна адаптація, професійне становлення, професійна реалізація, завершення професійної діяльності. Вчитель як суб'єкт професійної діяльності.

Особистість вчителя та його педагогічна майстерність. Особистість педагога як предмет психологічного дослідження. Педагогічні функції вчителя. Специфіка і структура педагогічної діяльності. Складові структури педагогічної діяльності. Мотивація педагогічної діяльності та задоволеність педагога своєю професією. Мотивація та стимулювання професійної діяльності (за ієрархією потреб А. Маслоу). Теорія педагогічної майстерності І. А. Зязюна. Домінуючі здібності педагога-майстра. Основні фактори для прогнозу професійного становлення вчителя. Компетенції сучасного педагога. Труднощі в педагогічному процесі як основне джерело стресу Специфіка синдрому професійного вигорання у сучасних педагогів. Професійне (емоційне) вигорання педагога.

Спілкування в педагогічній діяльності. Психологічний аналіз педагогічного спілкування. Функції і рівні педагогічного спілкування. Складові спілкування (комунікативна, перцептивна, інтерактивна). Порівняльний аналіз ефективних і неефективних прийомів заохочування. Бар'єри педагогічного спілкування.

Конфлікт і конфліктна ситуація. Види конфліктів (внутрішньоособистісний, міжособистісний, внутрішньогруповий, міжгруповий). Конфлікти в освітньому середовищі. Стилi поведінки в конфлікті (суперництво, уникнення, компроміс, співпраця, пристосування). Профілактика (психологічна просвіта, недопущення дискримінації, матеріальне та моральне заохочення, дотримання корпоративної культури) та розв'язання (досягнення компромісу чи співпраці) педагогічних конфліктів. Медіація як форма врегулювання конфлікту.

Девіантна поведінка особистості. Поняття та види (позитивна і негативна) девіацій. Суїцидальна та залежна поведінка. Булінг. Мобінг. Ейджизм. Рівні девіантної поведінки. Соціальні та психологічні чинники девіантної поведінки. Профілактика девіантної поведінки: просвіта, соціальна реклама, корекційні програми, створення ситуації успіху.

Управління в системі освіти. Управлінська діяльність. Лідерство, керівництво, супровід. Типологія лідерства. Стилi керівництва (авторитарний, демократичний, ліберальний). Корпоративна (організаційна) культура.

ПСИХОЛОГІЯ І СОЦІОЛОГІЯ

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

1.1. Психологія та соціологія у структурі сучасних наук

Об'єкт, предмет психології. Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології. Об'єкт, предмет соціології. Суспільство як об'єкт соціології. Соціальна взаємодія як предмет соціології. Функції соціології: теоретико-пізнавальні, практично-політичні. Трансформація уявлень про предмет психології. Історичне формування предмета психології: від вчення про душу до науки про психіку. Трансформація уявлень про предмет соціології: від вивчення суспільства в людині до дослідження людини в суспільстві. Структура та основні галузі психології. Фундаментальна та прикладна психологія. Рівні соціологічного знання: загальносоціологічні теорії (макросоціологія та мікросоціологія), спеціальні та галузеві соціологічні теорії (теорії середнього рівня), знання, здобуте за допомогою емпіричних досліджень.

1.2. Основні категорії психології та соціології

Поняття "психіка" та її сутність. Функції психіки: відображальна, регулятивна. Співвідношення понять "соціальне" і "суспільне". Співвідношення понять "людина", "індивід", "особистість" та "індивідуальність". Біологічні передумови, соціальні умови та чинники психічного розвитку особистості. Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості. Цінності та ціннісні орієнтації особистості. "Життєві стратегії". Самоактуалізація та самореалізація особистості: сутність та риси.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

2.1. Соціологічна та психологічна думка XIX ст.

Позитивізм Огюста Конта. Концепція співвідношення суспільства та індивіда. Психологія натовпу Гюстава Лебона. Класифікація натовпів, характеристики натовпу. Теорія наслідування Габріеля Тарда. Психологічний механізм наслідування як ключ до пояснення соціальної поведінки. Органіцизм та еволюціонізм у теорії Герберта Спенсера.

2.2. Соціологічна та психологічна думка кінця XIX - початку XX ст.

Інтеракціонізм. Теорія "дзеркального Я" Чарльза Хортон Кулі. Символічний інтеракціонізм Джорджа Герберта Міда. Аналіз динаміки "Я": "I" / та "me". Психоаналітична теорія Зигмунда Фрейда. Вчення про сексуальність: лібідо, сублімація, витіснення. Структура особистості: Воно (Id), Я (Ego) і Над-Я (Super Ego). Соціологічні аспекти психоаналізу. Індивідуальна психологія Альфреда Адлера. Комплекс меншовартості. Аналітична психологія Карла Густава Юнга. Структура особистості. Архетипи колективного несвідомого. Розуміюча соціологія Макса Вебера. Теорія соціальної дії. Типи соціальної дії.

Типи легітимного панування. Еміль Дюркгайм про суспільні норми і цінності. Поняття аномії. Проблема розрізнення нормальних і патологічних явищ. Типи самогубств. Теорія соціальної поведінки Вільфредо Парето. Теорія еліт. Циркуляція еліт як елемент підтримки соціальної рівноваги.

2.3. Психологічна та соціологічна думка другої половини XX - початку XXI ст.

Дж. Морено: соціометрична революція, психодрама. Неофройдизм (Е. Фромм, Е. Еріксон). Класичний біхевіоризм (Дж. Уотсон, І. Павлов, Б. Скіннер) та необіхевіоризм (А. Бандура). Гуманістична психологія (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, І. Ялом). Генетична психологія Ж. Піаже. Специфіка структурно-функціональної теорії Толкотта Парсонса. Концепція соціальної дії. Соціалізація і соціальний контроль як механізми інтеграції індивіда до соціальної системи. Функціональний аналіз Роберта Мертон. Р. Мертон про соціологічні теорії середнього рівня. Феноменологічна соціологія Альфреда Шюца: поняття життєвого світу та повсякденності.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

3.1. Планування та забезпечення якості дослідження

Наукові дослідження: різновиди (теоретичні та емпіричні; фундаментальні та прикладні; розвідувальні, описові та аналітичні; польові та лабораторні), проблема, мета, завдання, об'єкт, предмет. Програма дослідження: структура документа, основні пункти, етапи дослідження. Тлумачення, концептуалізація, операціоналізація основних понять дослідження. Гіпотези дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні. Вибірковий метод: генеральна сукупність, вибірка, основні вимоги до формування вибірки, методи формування. Якість інформації: репрезентативність, валідність, надійність. Типи валідності (змістовна, критеріальна, конструктна), валідизація. Забезпечення надійності.

3.2. Методи збору інформації

Спостереження: види, переваги і недоліки, роль спостерігача. Експеримент: види (констатувальний, формувальний, природний, лабораторний), планування, внутрішня і зовнішня валідність. Методи опитування: анкетування, інтерв'ювання. Анкетування (поштові, пресові, онлайн, експертні, індивідуальні, групові). Анкета: види питань, методичні вимоги до композиції анкети та різних питань. Формулювання питань і відповідей в анкеті). Інтерв'ювання (фокус-групові, глибинні, неформалізовані: історія життя, біографія, усна історія). Експертні опитування (метод експертної оцінки): пошук, відбір та підготовка експертів. Види і процедури експертного опитування. Соціометрія: особливості застосування та інструментарію (анкета, шкали), соціометричні індекси, матриці та соціограми. Аналіз документів. Контент-аналіз.

3.3. Методи аналізу емпіричних даних

Вимірювання (за С. Стівенсом): визначення, види, рівні, шкали (номінальні, порядкові, метричні). Описова статистика. Міри центральної тенденції та міри варіації для шкал різних типів. Точкове та інтервальне оцінювання. Довірчий інтервал. Аналіз статистичного зв'язку між двома змінними. Коефіцієнти кореляції. Методи перевірки статистичних гіпотез. Лінійна регресія (парна та багатовимірна).

РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

4.1. Особистість як об'єкт та суб'єкт соціальних відносин

Соціалізація особистості: сутність, етапи (первинна, вторинна), механізми (адаптація, інтеграція). Суб'єкти (сім'я, формальні та неформальні групи однолітків) і агенти (освіта, традиційні ЗМІ: та нові медіа: інтернет, соціальні мережі) соціалізації. Поняття ресоціалізації.

Девіантна поведінка особистості. Поняття та види (позитивна і негативна) девіацій. Суїцидальна та залежна поведінка. Булінг. Мобінг. Ейджизм. Рівні девіантної поведінки: поведінка, що не є схвалюваною іншими, що осуджується іншими, морально негативні прояви і вчинки, делінквентна поведінка, злочинна поведінка, деструктивна поведінка. Соціальні та психологічні чинники девіантної поведінки. Профілактика девіантної поведінки: просвіта, соціальна реклама, корекційні програми, створення ситуації успіху.

Соціальні статуси: поняття та види (офіційний і неофіційний, приписаний і здобутий). Соціальні ролі: поняття та види (активні й пасивні, явні й латентні). Структура ролі за В. Ядовим (когнітивна, афективна, конативна складові). Маргінальність соціальних ролей.

Стать і тендер. Маскуліність. Фемінінність. Андрогінність. Гендерна ідентичність. Кризи гендерної ідентичності. Гендерні стереотипи: поняття та види (традиційні та егалітарні). Гендерна рівність і дискримінація. Сексизм. Фемінізм.

4.2. Особистість у життєвому та професійному просторі

Гра, навчання, праця як види діяльності. Професійна діяльність: поняття та етапи професіоналізації (професійне самовизначення, професійне навчання, професійна адаптація, професійне становлення, професійна реалізація, завершення професійної діяльності). Мотивація та стимулювання професійної діяльності (за ієрархією потреб А. Маслоу). Професійне вигорання. Поняття професійних криз.

Спілкування як соціально-психологічний феномен. Спілкування як обмін інформацією (комунікативна сторона спілкування). Комунікатор, реципієнт, канал передавання інформації. Комунікативні бар'єри. Спілкування як сприймання, розуміння та оцінка партнерів спілкування (перцептивна сторона спілкування). Механізми міжособистісного сприймання: ідентифікація, соціальна рефлексія, стереотипізація. Каузальна атрибуція. Атитюд як соціальна установка. Спілкування як взаємодія (інтерактивна сторона спілкування).

Конфлікт і конфліктна ситуація. Види конфліктів

(внутрішньоособистісний, міжособистісний, внутрішньогруповий, міжгруповий). Рольові конфлікти (гендерно-рольовий конфлікт, конфлікт між сімейними і професійними ролями). Стили поведінки в конфлікті (суперництво, уникнення, компроміс, співпраця, пристосування). Запобігання (психологічна просвіта, недопущення дискримінації, матеріальне та моральне заохочення, дотримання корпоративної культури) та розв'язання (досягнення компромісу чи співпраці) конфліктів у різних сферах життєдіяльності.

Соціальна організація як формальна група: характеристики, структура, функції організації. Управління. Управлінська діяльність. Лідерство та керівництво. Типологія лідерства. Стили керівництва (авторитарний, демократичний, ліберальний). Корпоративна (організаційна) культура.

Характеристика і актуальні проблеми сучасної сім'ї (нестабільність шлюбу, знижування народжуваності, матеріальне неблагополуччя). Функції сім'ї (репродуктивна, економічна, виховна, господарсько-побутова, комунікативна, дозвіллева, сексуальна, рекреативна, психологічного захисту). Види сім'ї: нуклеарна та розширена сім'я; патріархальна, матріархальна, егалітарна сім'я; моногамна та полігамна сім'ї. Шлюб і шлюбні стосунки. Сімейні кризи.

РОЗДІЛ 5. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

5.1. Група як структурний елемент суспільства

Поняття та головні ознаки соціальної групи. Класифікація соціальних груп (великі соціальні групи, середні соціальні групи, малі соціальні групи). Поняття великої соціальної групи.

Класифікація великих соціальних груп (соціально-класові, соціально-демографічні, соціально-етнічні, соціально-професійні та соціально-територіальні). Натовп як велика стихійна група. Основні характеристики та типологія натовпу, соціально-психологічні особливості окремих його різновидів. Етнічні групи. Форми існування етносів та основні етнічні процеси. Поняття етнічної ідентичності та свідомості.

Поняття малої групи. Класифікація малих соціальних груп (первинні/вторинні: формальні/неформальні; референтні / групи членства; квазігрупи). Структура малої групи. Динамічні процеси в малій групі. Соціально-психологічний клімат групи. Конформізм, конформна поведінка і конформність. Згуртованість.

5.2. Соціальні та психологічні характеристики й форми організації суспільних процесів і явищ

Суспільна свідомість. Масова свідомість. Групова свідомість. Індивідуальна свідомість. Механізми соціально-психологічного впливу (наслідування, навіювання, переконання, зараження, чутки, мода).

Поняття соціального інституту. Основні функції та характерні ознаки. Види соціальних інститутів: економічні, політичні, релігійні, культури та соціалізації тощо.

Соціальна стратифікація та соціальні нерівності. Основні критерії соціальної стратифікації. Види нерівності (економічна, політична, правова, культурна, цифрова, мобільна та ін.).

Соціальна мобільність: поняття, типи (вертикальна/горизонтальна), механізми, соціальні та психологічні чинники. Міграція як вид просторової мобільності: сутність, соціальні та психологічні характеристики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА та ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

ПЕДАГОГІКА

Основна література

1. Андрєєнкова В., Байдик В. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти: навч.-метод. посіб. Київ : ФОП Нічога С. О, 2020. 196 с.
2. Анненкова І. П. та ін. Педагогіка: модульний курс: навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2019. 568 с.
3. Козловський Ю., Ортинський В., Дольнікова Л. Педагогіка: підручник. Львів : Вид.-во Львівської політехніки, 2020. 372 с.
4. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. Київ, 2020. 71 с.
9. Пащенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 228 с.
10. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Львів : Новий світ-2000, 2019. 264 с.
11. Ярошук Л. Г. Теорія та методика виховання: навч. посіб. Бердянськ : БДПУ, 2019. 400 с.

Державні документи

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>
2. Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>
5. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-р>
6. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-98601-04>

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
2. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>

ПСИХОЛОГІЯ

Основна література

1. Колобич О. П. Загальна психологія: навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2019. 172 с.
2. Копець Л.В. Психологія особистості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 460 с.
3. Максименко С.Д. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 272 с.
4. Маноха І.П., Роменець В.А. Історія психології ХХ століття: Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2007. 832 с.
5. Москалець В. П. Загальна психологія. Київ: Ліра, 2020. 564 с.
6. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію: навч. посібник. 2-ге вид. К.: Каравела, 2010. 233 с.
7. Савчин М. В. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.
8. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднічук З.В. Загальна психологія: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2019. 464 с.
9. Слюсаревський М., Хазратова Н. Соціальна психологія : Підручник. Л: Львівська політехніка, 2019. 352 с.
10. Столярченко О.В. Психологія особистості: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 280 с.

Допоміжна

1. Бедан В.Б., Татьянчиков А. О. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології); кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 59 с.
2. Велитченко Л.К. Вступ до загальної психології: програм. довідник. Одеса: Вид. В. В. Букаєв, 2012. 406 с.
3. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ: Центр навч. літератури, 2019. 388 с.
4. Гриньова Н.В. Історія психології: курс лекцій: навчальний посібник. Умань: Візаві, 2012. 209 с.
5. Ільїна Н. Загальна психологія: в екзаменаційних питаннях і відповідях. Київ: Університетська книга, 2018. 239 с.
6. Ільїна Н., Мисник С. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ: Університетська книга, 2017. 352 с.
7. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології. Київ: Вища школа, 2000. 183 с.

8. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. Київ: Каравела, 2020. 418 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

6. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
7. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
8. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
9. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
10. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Кожен вступник під час складання фахового іспиту повинен дотримуватися моральних норм, правил етичної поведінки та принципів академічної доброчесності, а саме:

- самостійно виконувати завдання;
- не принижувати будь-яким чином гідність інших вступників, учасників освітнього процесу, запобігати таким діям з боку інших осіб;
- дотримуватися правил ділового етикету в поведінці та норм культури спілкування у комунікації зі вступниками, здобувачами вищої освіти, викладачами та співробітниками Університету;
- не використовувати телефон або гаджети під час проведення фахового іспиту;
- не використовувати службові або родинні зв'язки для отримання нечесної переваги.

ДОДАТОК А

Зразок тестових завдань

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Голова фахової атестаційної комісії
з психології _____

_____ 2025 р.

ШИФР

(заповнюється відповідальним секретарем
приймальної комісії)

Варіант № ____
Тест з ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

Увага! Підписувати, робити які-небудь помітки, що розшифровують роботу, забороняється!!!

*Кожен тест містить **одну** правильну відповідь. Правильну відповідь слід підкреслити.*

Будьте уважні, у тесті забороняються виправлення.

1. Який із наведених термінів означає емоційне ставлення до іншої людини, засноване на попередньому досвіді спілкування з нею?

- а) Перцепція
- б) Ідентифікація
- в) Атракція
- г) Стереотип

2. Яким терміном (згідно з теорією А. Адлера) позначають унікальний спосіб досягнення своїх цілей, що обирає особистість?

- а) Стратегія життя
- б) Темп життя
- в) Стиль життя
- г) Перспектива життя.

3. У дослідженні перевіряли, як очікування батьків щодо шкільних успіхів дітей впливають на реальні досягнення учнів у навчанні. Батькам надавали спеціальну інформацію про потенційні успіхи їхніх дітей, не повідомляючи, що вона сформована навмисно. Потім протягом року відслідковували зміни в оцінках учнів. Який метод дослідження було застосовано?

- а) Спостереження
- б) Опитування
- в) Експеримент
- г) Контент-аналіз

4. Головною метою виховання у педагогіці вважається:

- а) Передача знань
- б) Формування особистості
- в) Засвоєння навичок
- г) Підготовка до екзаменів

ДОДАТОК Б

Зразок тестових завдань

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Голова фахової атестаційної комісії
з психології _____

_____ 2025 р.

ШИФР

(заповнюється відповідальним секретарем
приймальної комісії)

Варіант № _____
Тест з ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

Увага! Підписувати, робити які-небудь помітки, що розшифровують роботу, забороняється!!!

*Кожен тест містить **одну** правильну відповідь. Правильну відповідь слід підкреслити.*

Будьте уважні, у тесті забороняються виправлення.

1. Людина почала змінювати свою думку та поведінку під тиском більшості, щоб не виділятися в колективі. Який механізм соціального впливу проявляється?

- а) Ідентифікація
- б) Конформізм
- в) Сугестія
- г) Імітація

2. Потреба в афіліації – це:

- а) потреба у любові та прихильності;
- б) потреба у досягненнях;
- в) фізіологічна потреба;
- г) потреба у приналежності до певної групи.

3. Який із перелічених типів соціальних груп найменш організований та найменш стійкий?

- а) Первинна група
- б) Вторинна група
- в) Квазігрупа
- г) Формальна група

4. Який інститут соціалізації найбільше забезпечує підтримувальне мікросередовище взаємодії зі «значимим іншим» і водночас є транслятором культури?

- 1. Сім'я.
- 2. Школа.
- 3. Профспілки.
- 4. ЗМІ.

СОЦІОЛОГІЯ

Основна література

1. Волович В.І. Соціологія: Підручник. К.: ЦУЛ, 2019. 808 с.
2. Горлач Н.Л., Кремень В.М. Соціологія. Підручник. К: Центр навчальної літератури. 2019. 808 с.
3. Кузьменко Т.М. Соціологія: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 320 с.
4. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: Підручник. 2-е вид. К.: Каравела, 2019. 456 с.
5. Титаренко О.О. Соціологія : навчальний посібник. Київ : Дакор, 2020. 210 с.

Допоміжна

1. Левченко К. Гендерне тяжіння: виклики та рішення. Київ : Фоліо, 2019. 320 с.
2. Паніотто В.І., Максименко В.С., Харченко Н.М. Статистичний аналіз соціологічних даних. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 270 с.
3. Пилипенко В. Соціальний діалог і трансформаційні зміни в Україні. К.: Ін-т соціології НАН України, 2018. 184 с.
4. Черниш Н.Й. Соціологія: Підручник за рейтингово-модульною системою навчання. 5-те вид., переробл. і допов. К.: Знання, 2009. 468 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
2. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>